

Unutar tog poglavlja Hendi Hrelja nudi *Pregled fondova gospodarske tematike državnog arhiva u Pazinu* (411-421). Začudo, za autora gospodarska povijest počinje tek krajem 18. st., a prema kronološki neobilježenom naslovu bismo s pravom očekivali sustavni pregled pazinskog fonda, koji eto, izostaje. Ovako je samo ponuđen preglednik za stručnjake koje interesira novije, a ne za povjesničare starijih razdoblja. Sličnom intencijom Paola Benussi prikazuje mletačke crkvene arhive koje sadrže gospodarsku tematiku na području Istre u radu *Fonti dell'Archivio di Stato di Venezia per la storia economica dell'Istria: gli archivi ecclesiastici* (423-433). Ondje, naravno, autorica zna da postoji izvorna građa, čak od 10. st., te da možemo pratiti kroz osam stoljeća postojanje različitih zbirki koje osvjetljavaju na svoj način istarsko gospodarstvo. Nakon toga slijedi niz radova koji se bave suvremenom istarskom stvarnošću. O industrijskom svijetu na razmeđu 19. i 20. st. piše Manuela-Claire Warscher u radu *Workers and industry in Istria 1848-1918* (435-443). Jusuf Šehanović i Krešimir Bronić u članku *Stoljeće djelovanja srednje poljoprivredne škole u Poreču* (445-454) prate život i razvoj ove ugledne institucije od njezinog osnutka 1874. godine do danas. *Zbirka gospodarstvo etnografskog muzeja Istre / Museo etnografico dell'Istria jučer, danas, sutra* (455-462) predmet je prikaza Ivane Orlić i Duge Mavrinac. Rad sadrži tabelu i grafikon, ali bez ijedne ilustracije koje bi se mogle očekivati u prilogu. Dražena Živića zanima današnja struktura stanovništva te *Reprodukcija radnog kontingenta kao odrednica suvremenog gospodarskog razvoja istarske županije* (463-471), a zbornik završava radom Jusufa Šehanovića i Maria Stavera, koji tematski proširuju prethodno spomenuti rad o poljoprivrednom školstvu u Poreču na čitavu Istru u radu *Poljoprivredno visoko obrazovanje u Istri* (473-483).

Sabine Florence Fabijanec

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 57, Zagreb – Zadar 2015., 474 str.

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru je i u 2015. godini nastavio dugogodišnju tradiciju objavljivanja svoga godišnjaka. Časopis je pokrenut 1954. pod nazivom *Radovi Instituta JAZU u Zadru* te tijekom svoga postojanja mahom objavljuje radove iz područja povijesnih znanosti s fokusom na Dalmaciji. Pedeset i sedmi tečaj *Radova* donosi deset izvornih znanstvenih radova, dva pregledna rada, jedan stručni rad, jednu bibliografiju te pet recenzija ili prikaza.

Publicirani radovi poredani su kronološki, pa tako ovaj broj otvara pregledni rad *Je li se na brdu Šćah nalazila antička osmatračnica?* (1-18) autora Davida Štrmelje. Kao što je očito iz naslova, autor pokušava predstaviti najvišu točku otoka Ugljana, brdo Šćah (288 m n. v.), kao antičku osmatračnicu. Pri tome autor prati prethodna rekognosciranja terena, ali provodi i vlastita. Brdo Šćah postavljeno je u opći kontekst antičkih osmatračnica, ali ga autor istovremeno prikazuje i kao potencijalni dio šireg sustava osmatračnica vezanog uz antički Jader. U radu su također predstavljeni i dosad neobjavljeni nalazi pronađeni prilikom rekognosciranja željeznodobne gradine Orljak.

Broj se nastavlja stručnim radom Brune Biđaije, *Prilog raspravi o pravnom statusu Ise u rimsko vrijeme* (19-40). Autor pristupa problemu sagledavanjem Ise iz više različitih kutova koristeći raznovrsne povijesne izvore. Tako je ona stavljena u kontekst njene uloge ili odnosa spram suvremenih događaja unutar povijesti "Rimske države", pisanih povijesnih izvora, arhitekture, arheoloških ostataka, epigrafske baštine te gospodarske situacije. Iako smatra kako

točan pravni status Ise nije moguće sa sigurnošću utvrditi, autor balansira između ideje municipalne neovisnosti i potpadanja pod jurisdikciju Salone.

Prvi izvorni znanstveni rad ovoga izdanja, pod naslovom *Dva primjerka arhitektonske dekoracije u formi pilastra iz Jadera i Enone* (41-91), djelo je Dražena Maršića i Martine Dubolnić Glavan. Oba pilastra su služili kao spoliji, stoga autori započinju rad poviješću naknadne ugradnje, na što se nadovezuje detaljna analiza forme i dekoracije te stvaranje arhitektonskog konteksta. Autori zaključuju kako su oba elementa blisko povezana te pripadaju dekoraciji monumentalnih javnih građevina. Također, njihovu izradu valja svrstati u kraj drugog ili početka trećeg stoljeća, odnosno najvjerojatnije u severovsko doba. Iako nije moguće zaključiti tko su majstori koji stoje iza izrade pilastara, autori otvaraju mogućnost djelovanja stranih majstora koji su stvarali prema formama uvezenima iz Rima ili nekog drugog značajnijeg umjetničkog centra u Italiji.

Biografijom zadarskog plemića Damjana Nassija bavi se Serdo Dokoza u svome radu *Damijan Bivaldov Nassi (oko 1338.-1408.)* (93-144). Analizirajući životni put navedenog plemića, autor zapravo pokušava obuhvatiti zadarsko društvo u cjelini u trenucima burnih političkih previranja, ali i gospodarske ekspanzije grada u drugoj polovici 14. stoljeća. Čini se kako su upravo lik i djelo Damjana Nassija dobro odražavali životnost, prilagodljivost i aktivnu ulogu koju je barem donekle posjedovalo zadarsko plemstvo spram političkih i gospodarskih prilika i neprilika. Upravo to dobro oslikavaju njegove veze s brojnim istaknutim pojedincima svoga vremena poput Karla Dračkog, Petra Monetara ili kralja Žigmunda.

U suradnji s Majom Katušić, Lovorka Čoralčić nastavlja svoj dugogodišnji rad o pojedincima rodom ili zavičajem s istočne obale Jadrana i unutrašnjosti, a koji su služili kao zapovjednici, časnici, dočasnici ili vojnici u mletačkim prekomorskim postrojbama (*Fanti oltramarini, Croati a cavallo* i *Soldati Albensi*), člankom *Pukoovnici, bojnici, kapetani – časnici iz kaštelanske obitelji Kumbat u službi Mletačke Republike (18. stoljeće)* (145-183). Analizirajući tri generacije obitelji autorice prate njihov brz uspon zahvaljujući vojnoj službi za *Serenissimu*. Osim praćenja obitelji Kumbat (Kumbatović) te načina na koji su ostali članovi obitelji slijedili one koji su već u službi, autorice donose i bitne pokazatelje o strukturama tadašnjih mletačkih prekomorskih jedinica.

Grozdana Franov-Živković autorica je članka pod naslovom *Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. st.* (185-216). Autorica donosi i analizira devet moralno-kazuističkih odredbi s kraja 17. i početka 18. stoljeća nastalih u ninskoj biskupiji te pisanih kurzivnom glagoljicom i hrvatskom ćirilicom. Ovakve odredbe nastajale su mahom kao rezultat biskupskih vizitacija ili pak kao priprema za vizitaciju. Upućene župnicima, one otkrivaju detalje svakodnevnog života ljudi s kraja 17. i početka 18. stoljeća te potencijalne probleme s kojima su se župnici, ali i puk susretali. Tako situacije opisane u njima variraju od neovlaštenih odlazaka župnika iz župa ili nedoličnog dolaska pred biskupa, preko neplaćanja desetine ili pozivanja seljaka na pobunu protiv veleposjednika, sve do vradžbina, proklinjanja i uroka.

Stanjem zadarske nadbiskupije za vrijeme francuske uprave bavi se Josip Celić u svome članku *Svjetočno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine* (217-237). Analizirajući službeni iskaz francuske uprave iz 1811. autor donosi detalje o "crkveno-povijeno-demografskom" uvidu u crkvenu hijerarhiju toga perioda. Tako postaje jasno kako članovi Prvog stolnog kaptola dolaze iz plemićkog ili građanskog sloja, što donekle ukazuje i na nedjednakost u obrazovanju gradskog i seoskog klera, ali stalešku podjelu društva.

Kukuljevićevom ulogom u povezivanju srednjovjekovne baštine i hrvatskog nacionalnog identiteta bavi se članak Ivane Mance pod nazivom *Ivan Kukuljević u Dalmaciji 1854. i 1856. godine*:

spomenici srednjovjekovlja kao uporište hrvatskoga nacionalnog identiteta (239-256). Autorica analizira kako je Kukuljević doveo do promjene paradigme u načinu razmatranja dalmatinske prošlosti. Naime, u trenucima neizvjesnog ulaska Dalmacije u hrvatski nacionalno-integracijski proces Kukuljević, "ciljanom ideološkom akcijom", mijenja fokus s antičke povijesti Dalmacije na onu o Dalmaciji kao "koljevci hrvatske nacionalne prošlosti" te kao povijesti od nacionalnog interesa.

Zaklada Fontanella u Zemunik (257-296) prilog je Zdenka Dundovića u ovom pedeset i sedmom svesku zadarskih *Radova*. U njemu autor kronološki prati spomenutu zakladu Fontanella te njenog osnivača Carla Fontanella Battistija od začetka ideje njenog stvaranja s ciljem počažavanja mladića iz zadarske okolice poljodjelskim vještinama. Pri tome se autor fokusira na samo osnivanje te prepreke koje su sprječavale zakladu da pravilno zaživi četrdesetak godina. Također, zaklada je stavljena i u kontekst ondašnjih političkih događaja te shodno tome odnosa državnih i crkvenih vlasti spram nje.

Podjelama ribolovnih zona u Jadranu nakon stupanja na snagu Brijunske konvencije o ribolovu bavi se pregledni rad Sanje Reiter pod naslovom *Ribolovno razgraničenje između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije kroz prizmu Brijunske konvencije o ribolovu iz 1921. godine* (297-316). Autorica rad započinje pregledom ribolovnih propisa i normi tijekom devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća. Na to se nadovezuje pregled pregovora uoči potpisivanja konvencije te same odredbe brijunske konferencije o ribolovu. Kao kontrast samoj konferenciji autorica se odlučuje prikazati i jedan konkretan slučaj – maunski incident – u kojem uhićenje talijanskih ribara pod optužbom za nezovoljeno ribarenje pokazuje kompleksnost jugoslavensko-talijanskog odnosa na Jadranu i nakon same konvencije.

Članak Franka Miroševića pod naslovom *Prehrana stanovništva Velike župe Dubrava u 1944. godini* (317-358) nastavak je njegovog rada iz pedeset i šestog sveska *Radova* u kojemu se bavio istom temom za 1943. godinu. Uz pregled same prehrane te problema i oskudica vezanih uz nju, autor donosi i političku i vojnu pozadinu Velike župe Dubrava u toj godini. Autor se također dotiče i društvenih i političkih institucija koje su skrebile o nabavci i distribuciji hrane.

Životom mladih na otocima u poratnom razdoblju bavi se članak Tatjane Šarić *Pregled života mladih na dalmatinskim otocima Hvaru, Braču, Korčuli i Visu kroz utjecaj i rad omladinskih organizacija u razdoblju 1945.-1954.* (359-387). Članak se fokusira na nekoliko aspekata života mladih te ih većinom sagledava kroz prizmu omladinskih organizacija. Tako autorica, među ostalim, razmatra organizaciju i djelovanje omladinskih organizacija SKOJ-a i USAOH/NOH-a, njihov odnos spram Katoličke crkve, bavljenje sportom i predvojničku obuku, odaziv mladeži na radne akcije, njihovu reakciju na sukob oko Informbiroa te bijeg mladih u inozemstvo.

Posljednji izvorni znanstveni članak ovoga broja pod nazivom *Demografski razvoj Nina u 20. stoljeću* (389-425) djelo je Marije Dejanović i Ante Bralića. Ovaj detaljan pregled, upotpunjen detaljnim statističkim grafikonomima i tablicama, baziran je na proučavanju popisnih godina. Glavna pitanja koja rad obuhvaća su broj stanovnika, mortalitet, uzroci smrti, migracijski saldo te populacijski razvoj ninskog područja. U konačnici autori zaključuju kako je demografski razvoj Nina tijekom dvadesetog stoljeća dobrim dijelom pratio hrvatski demografski razvoj.

Kao što je već spomenuto, uz navedene članke *Radovi* donose i pet recenzija ili prikaza (445-474) te bibliografiju prethodnog desetljeća izlaženja časopisa (2004.-2014.) autorice Ljiljane Ugrinić (427-443).

Kristian Bertović